

5. Про затвердження Інструкції з організації діяльності експертної служби МВС України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 03.07.2017 р. № 570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0913-25#Text>

6. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України / За ред. Ю. М. Грошевого, М. В. Костицького. К.: Юрінком Інтер, 2022, 1150 с.

7. Беліков С. І. Сучасні ДНК-технології у криміналістиці: методологічні аспекти та практика застосування. *Криміналістика і судова експертиза*. 2021. Вип. 66, 123–138 с.

8. Мельник В. В. Ідентифікація особи за біометричними даними: правові та етичні аспекти. *Вісник криміналістики*. 2022. № 4 (96). С. 52–61.

9. Іщенко А. В. Криміналістичні методи встановлення особи загиблих в умовах масових надзвичайних подій. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2022. Вип. 25. С. 45–59.

10. Міністерство юстиції України. Офіційний звіт про створення національної бази ДНК-профілів. Київ, 2024.

Байдик Олександр Анатолійович,
аспірант кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗЕБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЗА СТ. 111 КК УКРАЇНИ

Кримінальні провадження за ст. 111 КК України належать до найбільш складних і чутливих з огляду на інтенсивність втручання держави у права людини, використання спеціальних методів здобуття інформації, застосування результатів оперативно-розшукових заходів і негласних слідчих (розшукових) дій, широке залучення експертного знання та цифрових доказів. У таких умовах діяльність адвоката не може обмежуватися формальним процесуальним реагуванням на дії сторони обвинувачення, а потребує системного криміналістичного забезпечення як комплексу знань, тактичних прийомів і методичних рішень, спрямованих на реалізацію функції захисту, ефективну участь у доказуванні та забезпечення справедливості кримінального провадження [1; 2; 3; 11]. Сучасні

наукові підходи до розуміння функції захисту та ролі адвоката в кримінальному процесі виходять із визнання захисника активним суб'єктом доказування, який має право і обов'язок не лише спростовувати докази обвинувачення, а й формувати власну доказову позицію, ініціювати збирання і дослідження доказів та контролювати процесуальну якість доказової діяльності органів досудового розслідування і прокуратури [2; 3; 4].

Криміналістичне забезпечення діяльності адвоката у провадженнях за ст. 111 КК України доцільно розглядати у взаємозв'язку з сучасними концепціями кримінального процесуального доказування, які акцентують увагу на допустимості доказів, передбачуваності та перевірюваності процедур їх отримання, а також на судовому контролі як ключовій гарантії обмеження дискреції держави [4; 6; 7; 12]. У цьому контексті криміналістична тактика і тактика захисника набувають особливого значення, оскільки саме вони забезпечують трансформацію абстрактних процесуальних гарантій у конкретні практичні дії адвоката під час обшуків, допитів, дослідження матеріалів негласних заходів, роботи з експертними висновками та підготовки до судового розгляду [8; 9].

Криміналістичне забезпечення діяльності адвоката у кримінальних провадженнях за ст. 111 КК України слід розуміти як цілісну, внутрішньо узгоджену систему професійної діяльності захисника, що поєднує доктринальні положення криміналістики і кримінального процесу, сучасні концепції доказування, тактико-ситуаційні рішення та практичні інструменти роботи з доказами. Йдеться не про окремі ізольовані прийоми або реактивні дії у відповідь на процесуальні кроки сторони обвинувачення, а про системний підхід, спрямований на формування, перевірку і спростування доказової інформації з урахуванням високого рівня процесуальних ризиків, притаманних провадженням про державну зраду. У таких справах криміналістичне забезпечення набуває характеру гарантійного механізму, що покликаний забезпечити реальну, а не формальну змагальність сторін і запобігти трансформації кримінального процесу в інструмент одностороннього репресивного впливу держави [4; 9; 12].

Сутність цього забезпечення полягає у поєднанні доказової стратегії захисту з тактико-ситуаційними рішеннями, які враховують особливості кожного етапу кримінального провадження, характер і походження доказів, а також специфіку втручання у права людини. Доказова стратегія адвоката у справах

за ст. 111 КК України, як правило, має будуватися не лише навколо спростування фактичних тверджень обвинувачення, а й навколо системної перевірки процесуальної «якості» доказів, зокрема законності їх отримання, належності джерел, дотримання встановлених законом меж і процедур, а також відповідності стандартам справедливого та допустимого доказування [4; 6; 7]. Саме криміналістичні знання дозволяють захиснику виявляти приховані дефекти доказової бази, які не завжди очевидні з формально-процесуальної точки зору, але мають принципове значення для оцінки допустимості доказів судом.

Тактико-ситуаційний вимір криміналістичного забезпечення проявляється у здатності адвоката адекватно реагувати на типові та нетипові процесуальні ситуації, що виникають у справах цієї категорії, зокрема під час проведення обшуків, вилучення і дослідження цифрових носіїв інформації, використання матеріалів оперативно-розшукових заходів і негласних слідчих (розшукових) дій, а також у процесі призначення і проведення експертиз. У кожній із таких ситуацій захисник повинен діяти не інтуїтивно, а на основі криміналістично обґрунтованих рекомендацій, що дозволяють одночасно фіксувати порушення, формувати доказову позицію і забезпечувати подальший судовий контроль за допустимістю отриманих доказів [8; 9; 12]. При цьому криміналістичне забезпечення діяльності адвоката не зводиться до «протидії слідству», а спрямоване на забезпечення балансу між інтересами кримінального переслідування та правами особи, що є фундаментальною вимогою верховенства права у кримінальному процесі.

Особливе місце у цій системі займає контроль допустимості доказів і втручань у права людини, який у провадженнях за ст. 111 КК України має вирішальне значення. Інтенсивність обмежень приватності, характерна для таких справ, обумовлює необхідність постійної оцінки пропорційності, обґрунтованості та передбачуваності процесуальних рішень органів досудового розслідування і слідчого судді. Криміналістичне забезпечення діяльності адвоката в цьому аспекті полягає у виявленні і фіксації будь-яких відхилень від встановлених стандартів, у тому числі міжнародно-правових, а також у використанні процесуальних механізмів для їх подальшої перевірки в межах судового контролю [5; 10; 12]. Судовий контроль при цьому виступає не допоміжним, а

системоутворюючим елементом криміналістичного забезпечення, оскільки саме через нього реалізується можливість трансформації виявлених тактичних і процесуальних порушень у юридично значущі аргументи захисту.

Не менш важливим складником криміналістичного забезпечення є активна робота адвоката з експертними і цифровими доказами, які у справах про державну зраду часто мають визначальний вплив на формування переконання суду. Криміналістичний підхід дозволяє захиснику критично оцінювати не лише зміст експертного висновку, а й методику дослідження, повноту вихідних даних, коректність інтерпретації результатів та відповідність зроблених висновків поставленим питанням. У цьому контексті діяльність захисника як суб'єкта доказування набуває особливої ваги, оскільки саме він здатен ініціювати додаткові дослідження, ставити уточнювальні питання експерту, виявляти альтернативні пояснення встановлених фактів і формувати контрдоказову позицію, спираючись на криміналістичні знання [2; 4; 9; 11].

Узагальнюючи, можна стверджувати, що криміналістичне забезпечення діяльності адвоката у кримінальних провадженнях за ст. 111 КК України є необхідною умовою реального забезпечення права на захист у справах, що характеризуються підвищеним рівнем процесуальної складності та ризиком порушення прав людини. Воно формує професійний інструментарій, який дозволяє адвокату діяти послідовно і системно, поєднувати правову аргументацію з криміналістичною тактикою та використовувати судовий контроль як ключовий механізм забезпечення справедливого та допустимого доказування. Саме такий підхід дає змогу зберегти баланс між потребами захисту національної безпеки і вимогами верховенства права, що є принциповим для легітимності кримінального правосуддя у демократичній правовій державі [4; 7; 9; 12].

Таким чином, криміналістичне забезпечення діяльності адвоката у кримінальних провадженнях за ст. 111 КК України слід розуміти як цілісну систему професійної діяльності, що поєднує доказову стратегію, тактико-ситуаційні рішення, контроль допустимості доказів і втручань у права людини, а також активну роботу з експертними і цифровими доказами. Ефективність захисту у цій категорії справ визначається не стільки формальним знанням процесуальних норм, скільки здатністю адвоката

застосовувати криміналістичні знання і тактичні прийоми для забезпечення справедливого та допустимого доказування, а судовий контроль у такому випадку виступає ключовим інструментом гарантування балансу між інтересами національної безпеки і правами особи.

Список використаних джерел

1. Маланчук П. М. Функція захисту в кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2007. 201 с.

2. Погорецький М. А. Захисник – суб’єкт доказування на досудовому провадженні за чинним КПК України: проблемні питання. *Актуальні питання державотворення в Україні: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 23 травня 2014 р.). Київ : Принт-Сервіс, 2014. С. 480–482. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/2827>

3. Погорецький М. А. Захисник – суб’єкт доказування у кримінальному процесі. *Організація адвокатури і надання правової допомоги в демократичному суспільстві: доповіді міжнар. наук.-практ. конф.* Київ, 2002. С. 27–30.

4. Погорецький М. А. Нова концепція кримінального процесуального доказування. *Вісник кримінального судочинства України.* 2015. № 3. С. 63–79. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2015_Pogoretskyi.pdf

5. Погорецький М. А. Обшук: міжнародно-правові стандарти захисту приватності та їх застосування в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2025. № 7. С. 243–252. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-7/54>

6. Погорецький М. А. Сучасні концепції кримінального процесуального доказування. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу.* Харків, 2017. С. 309–312. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/08_11_2017/pdf/146.pdf

7. Погорецький М. А. П’ять років чинності кримінального процесуального кодексу: уроки для правотворчої діяльності. *Вісник кримінального судочинства.* 2017. № 3. С. 11–27. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2017_Pohoretskyi.pdf

8. Погорецький М. А., Сергеева Д. Б. Криміналістична тактика: щодо визначення поняття. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право».* 2012. № 1 (5). URL : <https://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12pmasvp.pdf>

9. Погорецький М. А., Сергєєва Д. Б. Тактика захисника: поняття, зміст та місце в системі криміналістичної тактики. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 2. С. 113–123. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/2_2016_Sergeeva.pdf
10. Погорецький М. А. Судовий контроль та прокурорський нагляд за використанням протоколів оперативно-розшукових заходів як доказів у кримінальному процесі. *Вісник Верховного Суду України*. 2003. № 2. С. 32–38.
11. Погорецький М. А., Яновська О. Г. Адвокатура України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2014. 368 с. URL: <https://ir.library.knu.ua/handle/15071834/8208>
12. Погорецький М. А., Коровайко О. І. Застосування тимчасового доступу до речей і документів у кримінальних провадженнях про злочин, учинені організованими злочинними угрупованнями. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика): наук.-практ. журн.* Київ : Міжвід. наук.-досл. центр з проблем б-би з орг. злоч., 2013. № 1 (29). С. 234–242. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2013_1_28
13. Погорецький М. А. Доказування у кримінальному процесі: поняття, зміст, структура. *Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (27 листопада 2013 р., м. Одеса) / відпов. за випуск Ю. П. Аленін.* Одеса : Юридична література, 2013. С. 17–21.
14. Погорецький М. А. Судовий контроль у забезпеченні справедливого та допустимого доказування в кримінальному процесі України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 4. ч. 3. С. 269–279. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.3.40>.
15. Старенький О. С. Кримінальні процесуальні гарантії захисника як суб'єкта доказування у досудовому розслідуванні: теорія та практика : монографія / за заг. ред. д. ю. н., проф. М. А. Погорецького. Київ : Алерта, 2016. 336 с.